

Срібний В.І.

ПОДОЛАННЯ ЗОВНІШНІХ ТА ВНУТРІШНІХ ЗАГРОЗ З МЕТОЮ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

І. Вступ. Економічну безпеку можна визначити як стан захищеності економічних інтересів регіону від зовнішніх і внутрішніх негативних дій (загроз). Забезпечення економічної безпеки належить до числа одних з основних задач держави. Це умова стабільності і ефективного розвитку суспільства. Забезпечення економічної безпеки передбачає управління соціально-економічним розвитком і ризиками на регіональному рівні.

Геєць В., Кваснюк Б. та інші автори Концепції економічної безпеки України вважають, що економічна безпека країни це – “спроможність національної економіки забезпечити свій вільний незалежний розвиток і утримати стабільність громадянського суспільства та його інститутів, а також достатній оборонний потенціал країни за всіляких несприятливих умов і варіантів розвитку подій” [1, с.5].

Шаваєв А. Г. вважає, що економічна безпека країни це такий стан економіки, коли економічне благополуччя учасників відповідних суспільних відносин, стабільність внутрішнього ринку даної країни хоча і залежать від дії зовнішніх факторів, але негативний вплив останніх нейтралізується резервами господарюючого суб’єкта, який дозволяє зберегти його стабільність [2, с.5].

Єрмошенко М. розглядає економічну безпеку держави як базову відносно поняття “фінансова безпека”, і визначає її як “такий стан економічного механізму країни, що характеризується збалансованістю та стійкістю до негативного впливу внутрішніх та зовнішніх загроз, його здатністю забезпечувати на основі реалізації національних інтересів стабільний і ефективний розвиток вітчизняної економіки та соціальної сфери” [3, с.29]. Важливо звернути увагу, що в цьому визначенні автор виділяє економічну та соціальну сфери, як основу для захисту національних інтересів.

Так, Пастернак – Таранушенко Г. характеризує економічну безпеку держави за яким вона забезпечена певними умовами для її ефективного розширеного відтворення, а саме – “це стан держави, за яким вона забезпечена можливістю створення і розвитку умов для плідного життя її населення, перспективного розвитку її економіки в майбутньому та в зростанні добробуту її мешканців” [4, с.29].

Агапова Т. вважає, що економічна безпека країни є сукупністю внутрішніх і зовнішніх умов, що сприяють ефективному росту національної економіки, її спроможністю задовольняти потреби суспільства, держави, індивіда, забезпечувати конкурентоспроможність на зовнішніх ринках, що гарантує захист від різного роду загроз та збитків [5, с.45].

Як вважає Пирожков С.І. [6], для виваженої державної регіональної політики економічної безпеки необхідно здійснювати контроль найважливіших міжрегіональних соціально-економічних пропорцій з тим, щоб відмінності між регіонами ніколи не досягали критичної позначки, не призвели до посилення соціального напруження у суспільстві, протистояння регіонів.

II. Постановка завдання. *Метою статті* є розгляд аспектів подолання зовнішніх і внутрішніх загроз на регіональному рівні з метою забезпечення економічної безпеки.

III. Результати. Забезпечення економічної безпеки на трьох рівнях економічної системи макrorівні (держави), мезорівні (регіон) і мікрорівні (підприємство) передбачає вплив основних чинників: економічно безпечний розвиток окремих інститутів, їх регіональних утворень і чинників стійкого і безпечного розвитку господарського комплексу. У разі взаємодії розглянутих чинників досягається економічно безпечний розвиток держави, що дозволяє сформулювати механізм створення, коректування, збереження умов безпечного соціально-економічного функціонування на всіх рівнях. Особливу увагу слід приділити регіональному рівню розвитку економіки, тому що він поєднує в собі ринкові і державні механізми управління економічними інтересами.

Залежно від характеру відносин економічних суб’єктів розрізняють три основні рівні: міжнародний, національний, регіональний. Міжнародна економічна безпека характеризує такий стан світової економіки, при якому забезпечується взаємовигідна співпраця країн в рамках світової торгівлі і міжнародного розподілу праці, а національна економічна безпека – стан національної економіки, при якому вона функціонує в режимі розширеного відтворення, то економічна безпека регіону – це не стільки стан захищеності регіональних інтересів, скільки здатність регіональної влади створювати ефективні механізми по забезпеченню конкурентоспроможності економіки регіону, соціально-економічної стабільності і стійкості розвитку території як щодо самостійної структури, органічно інтегрованої в національну економіку.

Залежно від дії загроз виділяють внутрішню і зовнішню економічну безпеку. Роль внутрішньої безпеки полягає в здатності самопідтримуваного розвитку в умовах зовнішніх (висока залежність економіки від зовнішньоекономічної кон’юнктури; високий рівень зовнішнього державного боргу) і внутрішніх загроз (скорочення чисельності населення і його старіння; деградація установ соціальної сфери, обмеження доступу багатьох малозабезпечених людей до системи охорони здоров’я, утворення і культури; негативна дія соціально-економічних умов на якість життя; політична нестабільність, низька конкурентоспроможність та ін.).

Основною складовою економічної безпеки є внутрішня, країна з ефективною економікою і значними внутрішніми ресурсами (людськими, технологічними і природними) – більш незалежна, більш конкурентоспроможна на світовому ринку. Таким чином, найбільш небезпечними в сучасних умовах розвитку суспіль-

ства є внутрішні загрози. Разом з тим, зовнішні загрози можуть посилювати небезпеку деяких внутрішніх загроз.

Для оцінки внутрішніх і зовнішніх загроз в сучасних умовах розвитку національної економіки, що має інноваційно-інвестиційний характер, є система показників економічної безпеки і їх порогові значення.

Механізм забезпечення економічної безпеки макросистеми включає три блоки його елементів: 1) системи показників безпечного функціонування і розвитку економічної системи, яка підрозділяється на декілька груп (економічні, соціальні, фінансові індикатори); 2) порогових значень даних індикаторів, що дозволяють відстежувати і запобігати можливі економічні загрози (під пороговими значеннями розуміються граничні величини, недотримання яких перешкоджає нормальному ходу розвитку різних елементів відтворення, призводить до формування негативних, руйнівних тенденцій у області економічної безпеки); 3) інструменти управлінської дії на чинники економічної безпеки господарського комплексу. При цьому домінуючі значення в механізмі забезпечення економічної безпеки відводиться критеріям її оцінки (обсяг ВРП, рівень інфляції, рівень безробіття) та їх пороговим значенням, недотримання яких перешкоджає стійкому розвитку економічної системи.

Враховуючи особливості проблем забезпечення економічної безпеки регіону, необхідно виробити особливу систему параметрів, що враховують специфіку конкретної території. Враховуючи важливість і специфічні особливості регіональних проблем, представляється необхідним спеціальне опрацювання проблем показників безпеки для регіонів. Цілями застосування подібної методики є: оцінка кризових ситуацій і загрози їх виникнення в соціально-економічній сфері регіону; оцінка впливу місцевих кризових ситуацій на національну безпеку; розробка і обґрунтування програмно-цільових заходів щодо забезпечення економічної безпеки.

Основні вимоги до системи соціально-економічних показників регіону:

- система соціально-економічних показників регіону повинна бути взаємопов'язана із загальною схемою аналізу і показників, що використовуються на національному і галузевому рівнях;
- показники регіональної безпеки повинні бути сумісні з діючою в країні системою обліку, статистики і прогнозування;
- система соціально-економічних показників повинна відповідати переліку основних загроз економічної безпеки регіону;
- перелік соціально-економічних показників, використовуваних для аналізу, повинен бути мінімальний, легко доступний і допускати просту інтерпретацію;
- результати аналізу повинні допускати просту і наочну перевірку на несуперечність існуючому положенню;
- соціально-економічні показники повинні відноситися до одного тимчасового періоду, описуючи свого роду зрізи соціально-економічної ситуації;
- показники повинні допускати можливість здійснювати регулярний моніторинг і прогнозування чинників, що впливають на рівень загроз безпеки регіону.

На думку більшості дослідників, основою формування цих показників є тісний взаємозв'язок поняття безпеки з категорією ризику. Концепція ризику в стратегії економічної безпеки включає два найважливіші елементи: оцінку ризику і управління ризиком. Оцінка ризику носить, як правило, експертний, вірогідний характер. Управління ризиком передбачає передбачення можливих критичних соціально-економічних ситуацій з тим, щоб запобігти, ослабити і пом'якшити їх наслідки. Тому оцінка рівня економічної безпеки передбачає разом з аналізом чинників ризику користування категорій втрат (збитку) фактичних, очікуваних, потенційних, компенсуються і не компенсуються.

Процес управління ризиками будується на моніторингу показників, їх аналізі з урахуванням впливу на поставлені цілі, прогнозі можливих змін умов розвитку об'єкту управління, оцінці альтернативних варіантів вирішення при виборі найефективніших варіантів. Вибір певних показників економічної безпеки об'єкту дослідження обумовлений характеристикою його динаміки, рівня основних кількісних і якісних параметрів.

Особливе місце займає визначення і користування порогових значень показників, покликаних сигналізувати про наближення критичного стану об'єкту управління і необхідності зміни стратегії розвитку об'єкту. Порогові значення – це граничні величини, недотримання значень яких перешкоджає нормальному ходу розвитку різних елементів відтворення, призводить до формування негативних, руйнівних тенденцій для освіти. Таким чином, показники, по яких визначені порогові значення, виступають системою показників економічної безпеки.

До основних критеріїв по досягненню економічної безпеки, що забезпечують прийнятні для більшості населення умови життя і розвитку особи, стійкість соціально-економічної системи, відносяться: розширене відтворення економічної і соціальної інфраструктури регіону; межі критичної залежності регіону від ввезення найважливіших видів продукції першої необхідності; забезпечення необхідного рівня обслуговування потреб населення регіону з метою формування умов для їх нормального життєзабезпечення.

Виявлення загроз економічної безпеки регіону і прогнозування їх наслідків здійснюється за допомогою моніторингу. Найважливішою проблемою, від вирішення якої залежить розробка ефективних заходів по запобіганню збитку, є визначення системи порогових рівнів зниження економічної безпеки у відповідь на дію тих або інших чинників ризику.

Розробка і реалізація стратегії стійкого і економічно безпечного розвитку на національному рівні передбачає забезпечення оптимальної господарської спеціалізації регіонів на користь національної економіки. Механізм забезпечення економічної безпеки на макрорівні полягає в забезпеченні економічно безпечного розвитку з погляду захисту від внутрішніх загроз на рівень регіону як первинної ланки стратегічного

управління функціонуванням господарського комплексу країни, тоді як на макрорівні можуть бути зосереджені функції по протидії зовнішнім загрозам, а також забезпеченню узгодження економічних інтересів окремих регіонів з тим, щоб не порушувалася економічна рівновага в рамках економіки країни в цілому, а також не допустити нерівномірності соціально-економічного розвитку регіонів.

Забезпечення економічної безпеки на регіональному рівні передбачає забезпечення соціально-економічного розвитку, раціональне і ефективне користування, збільшення темпів зростання регіональної економіки і формування власної функціональної економічної бази.

IV. Висновки. Економічна безпека регіону є сукупністю поточного стану, умов і чинників, що характеризують стабільність і поступальність розвитку регіональної економіки, певної незалежності і інтеграції з національною економікою, що виражається в наступних її проявах: можливості проводити власну економічну політику в рамках держави за рахунок формування власної дієздатної економічної бази; здібності своєчасно реагувати на виникаючі загрози регіонального і державного характеру; можливості здійснювати великі економічні заходи щодо невідкладних соціально небезпечних ситуацій на території, пов'язаним з локальними економічними лихами або економічними помилками на рівні держави; здібності на договірній основі надавати допомога суміжним територіям, незбалансована економічна ситуація яких може негативно відобразитися на економічних інтересах регіону; можливості стабільно підтримувати відповідність існуючих на території економічних нормативів загальноприйнятим в світовій практиці (або директивно затвердженим для даного регіону в конкретний період часу), що дозволило б забезпечити гідний рівень життя населення.

Для формування ефективної державної політики, скорочення відмінностей в соціально-економічному розвитку регіонів і виробленні єдиних стандартів визначення ефективності перетворень, що проводяться в регіонах, необхідне забезпечення економічної безпеки регіонів, що дозволить ефективно користуватися потенціалом кожного регіону. А це, в свою чергу, дасть можливість створити сприятливе середовище для розвитку підприємницької діяльності і поліпшення інвестиційного клімату, збалансованішої державної політики.

Джерела та література

1. Концепція економічної безпеки України // Економіст. – 1998. – №7/9. – С.63-82.
2. Шаваєв А.Г. Система борьбы с экономической разведкой. – М. Издательский дом «Правовое просвещение», 2000. – 240 с.
3. Єрмошенко М.М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення. – К.; 2001. – 309 с.
4. Пастернак – Таранущенко Г. Економічна безпека держави. Статика процесу забезпечення. Підручник для державних службовців, науковців, студентів і аспірантів вищих навчальних закладів економічного профілю / За ред. професора Богдана Кравченка. – К.: “Кондор”, 2002. – 302 с.
5. Агапова Т.Н. Методика и инструментарий для мониторинга экономической безопасности региона // Вопросы статистики. – 2001. – №2. – С. 45.
6. Пирожков С. І., Сухоруков А. І., Григоренко О. Я. Фінансова політика в Україні та Російській Федерації: порівняння, досвід, проблеми: Монографія / За ред. А. І. Сухорукова.– К.: НІУРВ, 2000.– С. 11–39.

Супричова Л.І., Засухіна В.І.

СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ І КОНЦЕНТРАЦІЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ АР КРИМ В РОЗРІЗІ ВИРОЩУВАННЯ БАГАТОРІЧНИХ НАСАДЖЕНЬ

Постановка проблеми. Особливо важливими для покращення харчування людей є розвиток деяких галузей народного господарства, особливо галузей сільськогосподарського виробництва.

В даний час садівництво і виноградарство знаходяться в стані крайнього занепаду. Садівничі і виноградарські підприємства, а також - споживачі садівничої продукції і винограду, які приносили в минулому великі доходи економіці Криму і України, дійшли до критичного стану. Вони не можуть забезпечити нормальну діяльність своїх трудових колективів. Вимушені скорочувати виробництво, залишаючи без роботи кваліфікованих робітників і фахівців. В основі кризи цих галузей лежить комплекс причин макроекономічних, фінансово-економічного, організаційно-технологічного і матеріально-технічного характеру. Втрата ринків збуту в найближчому зарубіжжі і, як наслідок, скорочення експорту плодів і продуктів їх переробки за межі країни призвело до поступового зниження площ садів і виноградників. При цьому байдуже відношення з боку державних органів дозволило наситити вітчизняний ринок низькоякісною дешевою продукцією. Якщо не зупинити цю тенденцію, то найближчим часом держава втратить можливість поповнити список продукції, що йде на експорт і на задоволення внутрішнього попиту.

Ґрунтово-кліматичні ресурси Криму відповідають біологічним і екологічним вимогам розвитку садівництва і виноградарства, забезпечують при цьому високу врожайність і якість продукту. Проте, багаті природні ресурси Криму не завжди використовуються економічно раціонально.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Спеціалізацію й концентрацію сільськогосподарських підприємств у розрізі вирощування багаторічних трав розглядали багато авторів, серед них Вітвіцький В. В.[1].